

UPRÆCISE TANKER OMKRING ET BORGES-SEMINAR

Svend Østergaard

Juli 1986 var der et Borges-seminar i Urbino. Jeg vil ikke sige, at jeg deltog i dette seminar, det vil være for upræcist, snarere fungerede jeg som en adspredt tilhører.

Jeg rejser tværs gennem Europa. Jeg ender i en afsides liggende lokalitet, hvor jeg indfinder mig i et bestemt rum til et bestemt klokkeslet. Her begynder en anden rejse; en rejse jeg har rejst efter. Det fungerer som en drøm i en drøm. Her påhører jeg en række latinske dialekter. Af nogle fanger jeg foruden klangen kun en række egennavne og en håndfuld adverbier. Talen er let, hurtig og åndfuld. Her er ingen tyngde.

Denne tekst er en effekt af denne rejse, men den handler ikke om rejsen, den handler ikke om de sanseindtryk en rejse afsætter - de er for flygtige til, at jeg vover at sætte dem på ord - ikke et ord om bjergene, lyset og farverne. Den handler heller ikke i streng forstand om den hørte tale (den er forlængst glemt, men heldigvis har jeg mine optegnelser) snarere om en uhørt tale.

Når jeg påhører de latinske dialekter, forhindrer mine ører mig i at falde sammen med talen. Mine ører ligger på grænsen mellem det talte og det hørte. De holder dem ude fra hinanden og indsætter en forskel mellem dem. Før talen er hørt er den allerede ophørt. Der ind-

sniger sig således en mellemliggende tid mellem talen og høren, og i denne tid afbøjes talen ubehjælpeligt. Rejsen i Borges' tekst afsætter nogle indtryk, men når jeg vil fastholde dem, er de allerede blevet til noget andet. Denne tekst handler således om noget andet. Om forskydningen fra det ene til det andet.

Jeg sidder med lukkede øjne, min opmærksomhed er rettet mod den tale, jeg engang har hørt. Den synes at være fortonet, det er mig kun muligt at genkalde den som noget andet, d.v.s. som en tænkt figur. Tænkningen og skrivningen erstatter indtrykkets upræcise karakter, der på sin side nærer tænkningen; men jo mere jeg tænker, jo mere tænker jeg og jo mere udviskes det oprindelige indtryk. Jeg er helt indhyllet i min konstruktion, der forstærkes af min egen vaghed. "L'esprit se meut dans le vague", skriver Valery. Tænkningen bevæger sig i det ubestemmelige. At tænke er at være. Korollar: væren bevæger sig i det ubestemte.

Hvis tænkningen skulle gå hen og blive præcis, skriver Valery videre, ville den ophæve sig selv. Den ville blive for tynd så at sige og synke til bunds. Denne tekst, som enhver anden, kan derfor kun gøre krav på at være upræcis. Den handler om glidningen fra indtrykkets præcise karakter frem mod noget andet, men derved falder den pudsigt nok ned i seminarets tema (det eneste jeg husker med tilstrækkelig præcision). På denne afsides liggende lokalitet blev der endnu engang rullet op for gåden om væren og det værende, via en rejse gennem Borges' tekster. Ifølge denne rejse skulle væren ligge i spændingsfeltet mellem det eksakte og det ineksakte, eller mere præcist: når noget er, er det kun fordi det fremtræder ineksakt. Væren er således eksakthedens ineksakte fremtræden, lidt på samme måde som den successive tid, ifølge de gamle filosoffer, skulle være evighedens fremtræden.

Den eneste sætning jeg husker fra seminaret (udtalt af en hr. Brandt, tror jeg), belyser dette spørgsmål: "Le prix d'exactitude est le perte de pratique". Her har vi Valerys tanke igen. Når tænkningen bliver præcis, bliver den utænkkelig. Dette udsagn tror jeg iøvrigt, at jeg forstår. Jeg kan illustrere det med min gang her på jorden. Den danner en figur, en en-dimensional kurve. Lad os forestille os den vanvittige tanke at man ville måle den

eksakte længde af denne kurve. Da kurven vil være flosset og ujævn, måtte man inddele den i stadig mindre segmenter. Hvis blot min gang her på jorden har været tilstrækkelig svingende, hvad jeg tror den har, vil denne inddeling i segmenter fortsætte i det uendelige, og summen af deres længder vil være uendelig. Vi har her en umulighed: mit liv er endeligt, men kravet om en præcis opmåling indskrives det i en uendelig serie. 1)

Det er det samme, der sker for protagonisten i fiktionen "Bogen af sand". Han bytter Bibelen og en sumpenge bort for Bogen af sand, der har et endeligt volumen men indeholder uendelig mange sider med en ulæselig skrift. Han bytter altså den anden læselige skrift for denne ene, men den ene lader sig ikke læse, før den bliver til noget andet, før den bliver byttet for noget andet. Først holder protagonisten fast ved den ene, han underkaster bogen en undersøgelse, men derved indfanges han i en uendelig proces af samme slags som den, der rammer den fiktive kurveopmåler: i de søvnløse nætter sidder han og noterer de små blæktegninger, der optræder i intervaller på 1000 sider. Bogens eksakthed - den indeholder alle tænkelige figurer - gør præcis hans liv umuligt og utænkligt (perte de pratique). Den må sløres, blive upræcis, d.v.s. gemmes og glemmes, for at han igen kan indtræde i endeligheden, d.v.s. leve.

Den strukturelle parallel til min gang på jorden er klar. Jeg foretager en rejse, jeg hører en tale. En figur aftegnes: på jorden hvor jeg går, og i hovedet hvor jeg hører, men denne figur er utænkkelig. Når jeg forsøger at tænke den, og når jeg vil afskrive den, bliver den til noget andet. Dens konturer flyder ud og bliver upræcise. Den figur jeg aftegner på jorden er præcis, men en præcis opmåling af figuren vil spalte den i det uendelige. Derfor fremtræder mit liv ikke som denne figur, det fremtræder som et alfabet: først var jeg i A, så i B og så i C etc. Mit liv danner en læselig række, hvor den mellemliggende tid er udskudt; det er min biografi. På den ene side en figur der er præcis og reel, men utænkkelig, og på den anden side en biografi der er nominal og upræcis, men tænkelig.

Jeg hørte på seminaret en tale, som for mig fortonede sig i det uklare, men jeg forstod, at det var fordi jeg havde forstået denne tale. Talen var en effekt af en

tænkning "qui se meut dans le vague", og at afsøge den eksakte figur bag denne tænkning ville være at indlade sig på samme proces som protagonisten i 'Bogen af Sand'. For at det værende kan være kræves værens unøjagtighed, men man kan måske trække denne lære videre og sige, at væren simpelthen består af to komponenter: en der er utænkkelig, og en der er tænkelig. Lad mig i den forbindelse henlede opmærksomheden på en passage fra "Bogen af Sand": "No puedo ser, pero es". I den engelske oversættelse "This **can't be**, but it is" (den danske oversættelse "Det kan ikke være rigtigt, men det er det" fanger ikke helt spillet på verbet være). Her har vi værens spaltning i to. Bogens utænkkelige væren er dens uendelighed, dens uendelige eksakthed, **can't be**; dens tænkelige væren er dens endelighed og dens udvekslelighed for en endelig sum penge, **it is**. Jeg kan ikke tænke på noget smukkere eksempel på denne spaltning af væren end substansbegrebet i kvantemekanikken: elektronen, f.eks., hvis man forsøger at tænke den som en præcis entitet, forsvinder den simpelthen, can't be, den kan kun tænkes i dens sandsynlige og upræcise væren, it is.

Mit liv er en approksimation til mig selv, lærer Borges mig. Mit liv er en række punkter, der danner et alfabet A,B,C,..., men de er ikke mit liv, og jeg er kun på grund af forskellen. Sandheden om mig selv er ulæselig som Bogen af Sand, og min skreven A,B,C,... er en famlen efter denne sandhed, men den fanger kun forskellen.

Jeg lever i rummets, tidens og sprogets homogene former. Bag eksaktheden ligger forestillingen om, at der i disse homogene former opstår særlige prægnante steder, hvor sandheden - om mig selv - er på spil. Disse fortættede former, hvor tidens succession ophæves, hvor sproget samler sig i et prægnant udtryk, danner forskellen mellem mig og mig selv. Hvis jeg blot kunne se disse steder, hvis jeg kunne være der, ville forskellen ophæves. Jeg'et ville forsvinde, jeg ville blive mig selv. Det ville derfor i eminent grad være et utænkeligt sted: synonym med døden.

(Jeg kikker her i mine notater, for at sikre at jeg ikke er på afveje. Mine notater er vidner på sammenhængen mellem denne tekst og den hørte tale. Der står:

"Sproget udvider sig gennem lag på lag for at kontrahere i et ord, der ligger overalt". "Sprog: en dobbelt bevægelse af spredning og fortætning" og et andet sted "Poesi: ophør af narration".)

Min tid og mit sprog er underlagt forskellige distributioner. Tendentielt er mit sprog et homogent rum. Når jeg f.eks. lytter til talen om sprogets spredning og fortætning, har talen a priori ingen privilegerede steder. Jeg lytter halvt adspredt, men pludselig bliver talen prægnant, den lader sig ikke længere afvise, uvist af hvilken grund, den bliver hørt på en anden frekvens end tidligere - det er her jeg noterer for at afskrive denne hørthed. Sproget er spredt, men det må fortætte sig for at blive talt, og talen må fortætte sig for at blive hørt, men ikke for meget så bliver den for tæt, så opsuger den mig ligesom Zahir'en hos Borges. Jeg'et forsvinder. Der hvor fortætningen bliver optimal, et punkt, der kan jeg ikke være, men måske kan man passere hen over punktet; det er i alt fald hvad Borges' fiktioner iscenesætter: et spil mellem spredning og fortætning.

Her er et par muligheder.

a) Jeg går på gaden i en fremmed by. Jeg lytter med den største opmærksomhed på lydene omkring mig, men de vil ikke danne betydning. Jeg ved, at alle steder omkring mig findes betydning; jeg vender mig mod omverdenen, taler, gestikulerer, men den vil ikke finde sted for mig. Sproget svirrer om mig som elektronen omkring protonen, uden at danne form.

Det er det samme med mit liv. Jeg leder efter et udtryk for mit liv. Jeg ved f.eks., at jeg har levet i en bestemt periode, men det er mig ikke muligt at fastholde en eneste dag. Når jeg griber efter den væren, der har været, vedbliver den at spalte sig, så den til sidst kun eksisterer som infinitesimale bestanddele. Den vil ikke samle sig. Når jeg så trækker en linie mellem de stumper, der bliver tilbage, fremkommer en figur jeg ikke kan rumme. Det er her jeg begynder at skrive; fordi væren ikke vil danne figur. Jeg skriver ikke ud fra en præcision, men ud fra en manglende præcision; en skreven der ikke i streng forstand har tænkt noget og derfor forbliver mudret og uden figur.

b) Jeg går på gaden i en fremmed by. Pludselig danner lydene omkring mig betydning og jeg forstår, at forståeligheden ikke er en forudsætning. Betydning fortætter sig alligevel i lydenes homogenitet.

Den figur jeg afsøger, som skulle være sandheden om mig selv, viser sig pludselig uden for mig selv. Figuren viser mig mit eget ansigt, ville Borges sige, men derved viser den et sted, der ikke kan være, et sted uden for mig hvor jeg er. Et sted hvor jeg **ikke kan være**, men hvor jeg er. Jeg er således min egen Bog af Sand og må derfor retirere, indhulle mig selv i glemmelsen, på samme måde som Bogen af Sand må gemmes og glemmes. Sandheden om mig selv danner en ulæselig skrift, der ikke lader sig repræsentere af sproget, men højst efterlader et mærke, en oprindelig indskrift, som jeg ikke kan afvise og ikke begribe.

Det er her jeg begynder at skrive, men nu ud fra en lykkelig berøring med 'objektet', som f.eks. når betydningerne fortætter sig midt på gaden og danner en skikkelse, der hastigt fjerner sig. I den oprindelige indskrift, i berøringen med objektet, er det objektet der skriver på subjektet. Objektet manipulerer med mig. Denne indsigt er utilgængelig, men jeg imiterer den i en skriven, hvor jeg vender fortegnene om: jeg simulerer, at det er mig, der manipulerer med objektet. Skrivningen er her afhængig af denne omvendning. Den udgør en egentlig tænkning, fordi den har været i berøring med objektet - fortætningen -, som på sin side udtyndes, jo mere der tænkes - spredningen -, indtil objektet igen dukker op, men nu fra en anden retning o.s.v.

Jeg afbryder her disse betragtninger, der uden tvivl kunne pågå i det uendelige. Jeg ser i mine notater, at en lang række optegnelser ikke har været berørt, men dels har jeg glemt deres præcise betydning, og dels ville de formodentlig kun give anledning til en gentagelse af ovenstående.

Note:

- 1) Det er et problem der dukker op ved f. eks. kystopmålinger. Matematisk løses det ved, at man opgiver tanken

om en en-dimensional kurve og istedet indfører såkaldte fraktale dimensioner. Dimensionen af Jyllands kyst f. eks. er 1,21, hvor tallet 1,21 angiver den mindste dimension, der gør længden af kysten endelig.

